

Rechtskundig Weekblad

Verschijnt elken Zondag

Vereeniging zonder winstgevend doel

Abonnementsprijs: 100 fr. per jaar

Postcheckrekening N° 3185.22

Alle rechterlijke uitspraken, artikels en andere bijdragen, alsook boeken ter bespreking te zenden aan den secretaris-hoofdopsteller

Mr RENÉ VICTOR

Italiëlei, 99, Antwerpen

Opgaaf betreffende intekening en adreswijziging, aanvraag van losse nummers en alle mededeelingen betreffende het beheer te zenden aan den secretaris-schatbewaarder

Mr JOHN STOCKMANS

Mechelsche Steenweg, 201, Antwerpen

ANNEESSENS EN DE OPSTAND VAN 1718 TE BRUSSEL.

Rede uitgesproken door Mr Albert CLERENS op de plechtige openingszitting van het Vlaamsch Pleitgenootschap der Balie van Brussel, gehouden op 14 December 1935.

I. — POLITIEK-SOCIALE EN ECONOMISCHE TOESTAND DER ZUID-NEDERLANDEN IN 1715

Toen met den Vrede van Utrecht (1713), de Conventie van Rastatt (1714) en het Barrièretractaat (1715), het Oostenrijksch Bewind in onze streken inzette, was de toestand alhier in menig opzicht uiterst somber.

De laatste Spaansche koningen, van wien Mignet mocht zeggen :

« Filips de IIIe, Filips de IVe waren geen koningen — Karel de IIe was zelfs géén mensch, » (1) hadden van uit Madrid onze Gewesten beheerd als een colonie, door tusschenkomst van roofzuchtige en onbekwame gouverneurs.

Met weemoed staren we tijdens deze sombere dagen naar de intusschen vrijgevochten Nederlanden, die in ongemeten rijkdom hun economische en politieke macht zagen aangroeien.

Met weemoed gaan onze blikken naar het Noorden, dat aan de spits van de beschaving, zijn macht over alle werelddedeelen gelden deed en de glorierijkste periode van zijn geschiedenis doorleefde.

De vrijgevochten Nederlanden, waar Wetenschap, Kunst, Letterkunde — óók onze Letterkunde! — in eigen taal — óók onze taal — hun vleugels ongehinderd mochten uitslaan, waar internationale

politiek werd gevoerd, terwijl bij ons, waar met de naar het Noorden uitgestooten Vlamingen, een zeer bedrijvig deel onzer bevolking was heengegaan, het engste provincialisme heerschte.

Dat de Vlaamsche uitwijkelingen in den opbloei van het Noorden een niet gering aandeel hebben gehad, is een troostend bewijs, dat het verval in de Zuid-Nederlandsche gewesten slechts het gevolg was van de noodlottige levensomstandigheden.

Bracht de XVIIe eeuw voor de lage landen aan de Zee, in het Noorden een gouden eeuw — in het Zuiden bracht ze een eeuw van onheil.

SOCIAAL-ECONOMIE

Sociaal-economisch waren vooral het einde der XVIIe en het begin der XVIIIe eeuw droevige geschiedkundige perioden.

Gansch ons sociaal-economisch leven was ontredderd.

Terwijl, eenerzijds, de strijd tusschen de Habsburgers en de Vallois, onze Gewesten tot een politieke arena had omschepen en onze streken overrompeld werden door soldaten van allerhande nationaliteit, werd, anderzijds, elk initiatief op gebied van handel en nijverheid gesmoord door de protectionistische politiek, gevoerd in Noord en Zuid.

De Schelde bleef gesloten.

De handel ging te niet.

De nijverheid was een eeuw achteruit.

Het geldwezen was uitgeput, en de inwoners te arm om de noodige belastingen op te brengen en te voldoen aan de militaire opeischingen. (2)

Elke krachtinspanning vanwege de Brusselsche of Antwerpsche nijverheidswereld werd door tuschenkomst van de Noord-Nederlanden in de kiem gesmoord. (3)

Op het platteland werden de oogsten verwoest en de vruchten onder den voet vertrappt, in de steden bracht het gevecht onrust en vernieling.

De economische crisis was oorzaak van nijpende werkloosheid en diepe ellende.

Ontslagen soldaten en vaandelvluchtigen organiseerden zich, en trokken op avontuur van streek tot streek, om er te plunderen, te moorden en te branden. Benden bedelaars togen als boosdoeners van dorp tot dorp, van klooster tot klooster, paraat om uit alle omstandigheden munt te slaan.

De armoede was zó groot, dat door een verordening van 10 October 1713, tegen de toenemende bedelarij de verbanning, de geeseling, het brandmerk en bij herhaling, de doodstraf werd uitgevaardigd.

POLITIEK

Politiek was de toestand verward en hopeloos.

Verwarring heerschte in het Algemeen- zoowel als in het Gewestelijk Bestuur; er bestond geen tucht, noch in de gerechtelijke, noch in burgerlijke zaken. (Van Ruckelingen, *ibid.*)

De Nationale Instellingen: De Staten-Generaal en de door Keizer Karel gestichte Collaterale Raden, die, vooral sedert de samenzwering der Edelen in 1632, totaal werden genegeerd (4), waren praktisch vervangen door willekeurig samengestelde Juntas, die op bevel van Madrid handelden.

Verdreven uit de hogere politiek, zocht men zijn toevlucht tot de Provinciale en Gemeentelijke instellingen, aan wien in eigen sfeer zekere initiatieven werden gelaten — onder meer het recht te beslissen over het heffen van belastingen.

Vooraf in Brabant hadden de drie standen — adel, geestelijkheid en steden — hun vrij beschikkingsrecht over de geldmiddelen vollediger dan elders bewaard, en waren de steden er in geslaagd een ruime autonomie te behouden. (5)

Jaarlijks moesten de Staten van Brabant beslissen over het heffen der belastingen op het onroerend goed, en zesmaandelijks over het leggen van taksen op wijn, bier, vleesch en graan; beslissing, die, om geldig te zijn, de volledige eensgezindheid moest meedragen van de drie standen.

Zulks liep meestal niet van een leien dak.

Indien de afgevaardigden van geestelijkheid en adel ter zitting van de Staten van Brabant onmiddellijk konden beraadslagen en toestemmen, steeds op voorwaarde: «mits den derden Staat volgevoorders, of te andersints niet», dienden de afgevaardigden van de steden de zaak voor te leggen aan de Gemeentelijke vertegenwoordiging, die in haar schoot besliste.

Drie steden kwamen in aanmerking: Brussel, Antwerpen en Leuven. De andere steden en dorpen hadden geen medezeggenschap.

Ziehier, hoe het er b.v. te Brussel toging:

De Gemeentelijke vertegenwoordiging was samengesteld uit:

1° *Het Magistraat*, met eenerzijds de «amptman» en de «Lieutenant Amptman», vertegenwoordigers van den Prins en als dusdanig hoofd van Politie en Schepenbank, deze benoemd voor het leven; en anderzijds, een Eerste Burgemeester, 7 Schepenen en 2 Schatbewaarders, jaarlijks genomen uit de 7 geslachten, alsmede een onder-Burgemeester, 2 ontvangers en 6 Raadsleden, jaarlijks genomen uit de Natiën.

2° *De «Weyden of Breeden Raad»*, waarin oorspronkelijk zetelden al de gewezen burgemeesters, onder-burgemeesters, schepenen, schatbewaarders, ontvangers, raadsleden of dekens van de «Laken-gilde» — onverschillig of ze tot de geslachten of de natiën behoorden. — Hun getal werd in 1619 beperkt tot 72 en in 1700 tot 24.

Tot 1700 diende elke beslissing genomen met de volstreckte meerderheid van de stemmen der leden, nadien slechts met de volstreckte meerderheid der aanwezige leden.

3° *De 9 Natiën*, samengesteld uit de 148 dienen-de dekens der 49 ambachten en neringen. (6)

Hierbij sloot zich aan een consultatief lichaam: die «achterraedt», waarvan tot 1528 bleven deel uitmaken al de gewezen dekens, soms 5 à 600 in getal.

Getal dat in 1528 werd beperkt tot 148, enkel en alleen nog de aftredende dekens, en in 1700 werd gebracht op 49, zijnde één aftredende deken per ambacht.

De samenstelling van de gemeentelijke vertegenwoordiging geeft reeds een gedacht van den kruisweg, die een vraag tot subsidies moest afleggen.

Het magistraat, eerste lid van den derden staat, stemde eerst. De invloed van den Prins was hier groot en zulke beteekende, afwezigheid van oppositie.

Daarna besliste de «Weyden of Breeden Raad», wiens gemengde samenstelling min of meer neutraliseerend werkte.

De 9 Natiën echter met hun «achterraedt», die in laatste orde moesten beraadslagen, werkten hortend en stootend en brachten meestal de zaken op stelten.

Hun weigering sloot in zich, verwerpen van de gevraagde subsidie in de Staten van Brabant, waar de toestemming der drie Staten onontbeerlijk was, met het gevolg dat twisten en moeilijkheden met de regeering onvermijdelijk volgden.

De geschiedenis van Brussel tot in 1719 is een keten van lokale twisten en troebelen, ontstaan naar aanleiding van een vraag tot heffen van lasten, troebelen die op bepaalde oogenblikken een bijzonder ernstig karakter vertoonden.

Bijaldien dergelijke onlusten in de XVIe eeuw talrijk waren geweest (1531, 1532, 1556, 1564, 1569, 1578), in de XVIIe eeuw werden ze chronisch: 1619, 1657, 1662, 1669, 1674, 1680, 1681-82, 1683-84-85, 1692, 1698 en vooral 1700. (7)

Geen enkel vraag om subsidies of zij gaf aanleiding tot onverkwikkelijkheden.

En of het hier ging om de democratie? Neen! De ambachten en neringen hadden den zin der democratie uit de middeleeuwen verloren en klampten zich slechts vast aan een vorm, waarvan de inhoud langzamerhand was verdwenen. (8)

Daar waar de Boergondisch-Habsburgsche heerschers zich beriepen op het recht — het recht der legisten — en de rede, op het algemeen welzijn, daar beriepen de Provinciën en Steden — en in de steden de standen en groepen — zich uitsluitend op de oude privileges, op de traditie, zonder meer. (9)

«De vrijheid voor hen was het privilege: elkeen eischte het voor zich op: de Gemeente tegenover den Prins, de ambachten tegenover de Gemeente of de andere ambachten, en elkeen was steeds bereid ze met de wapens te verdedigen.» (10)

En toch: indien de voorrechten vaak de opvolgende regeeringen tot veel omzichtigheid noopten, de invloed van provinciale en gemeentelijke autonomie was quasi nul, en leidde tot geen tastbare resultaten.

Het eenige gevolg er van was, dat het eng particularisme, dat onze gewesten scheidde, deze tot onmacht doemde, hetgeen uitlegt dat op bepaalde historische oogenblikken ze hun lot moesten in handen laten van vreemden, die er met den dobbelsteen over beslisten.

Néén, aan groote politieke vraagstukken haakte zich het tegenstribbelen van de Brabantsche standen nooit vast, hoogstens aan locale belangen, meestal louter tegenzin om belastingen te stemmen.

Vaak ging het om onberedeneerde en kleinzielige eischen, zoodat het niet verwonderen kan, dat de regeering — naar gelang de omstandigheden — zich noodgedwongen verplicht zag, in te grijpen of haar toevlucht te nemen tot expedienten en maatregelen, die langzaam maar zeker alle politieke macht der Gemeente zouden fnuiken. (11)

Zoo was de toestand op het einde der XVIIe

eeuw, wanneer door een toevallige omstandigheid — de beschieting van Brussel in 1698 — de Keuren en Vrijheden, die in een toren achter slot en grendel, onder schimmel en stof van archieven, bedolven lagen, wéér het licht zagen, geordend werden en uitgegeven onder den titel «Lijster van Brabant». (12)

Deze uitgave werd met buitengewone geestdrift onthaald en de Privileges, die zich nu in ieders handen bevonden, werden aangeleerd als een tweede A B C. (13)

Dronken van overmoed, dachten de ambachten en neringen, dat de gouden middeleeuwen terug keerden, en dat op een oogenblik, dat de absolutistische theoriën en de heerschappij van Lodewijk XIV bij alle regeerders opgeld maakten.

De strijd om het privilege kende zulkdanige heropflakking, dat een reactie onmogelijk kon uitblijven.

We zijn in het begin van het jaar 1700.

Ten einde twee Schepenen van het magistrat te verwijderen, beriepen de natiën zich op een Charter van 1481, klaarblijkelijk in onbruik geraakt, en waarbij ongehuwden tot het bestuur van de Gemeente niet werden toegelaten.

Gerechtvaardigden eisch, beweerden ze, want: «Ongehuwden kennen noch de vaderlijke liefde, noch de huiselijke zorgen van den familievader; zij missen de teergevoeligheid, die noodzakelijk is voor de burgers, die dienen beschouwd als kinderen van de stad. De publieke fondsen zijn trouwens niet in veiligheid in handen van ongehuwden, die gewoonlijk meer losbandig en verkwistend zijn, dan deze die moeten zorgen voor vrouw en kind.»

Dit eigenaardig incident, dat kenschetsend is voor de mentaliteit der natiën, werd oorzaak van een lang konflikt, waarin de natiën ten slotte het pleit wonnen.

Hun overwinning, echter, was van korten duur.

De Keurvorst van Beieren, die enkel had toegegeven omdat hij zich niet voldoende gesterkt voelde door troepenmachten, greep weldra in, op een wijze die meer dan ontnuchterend moet hebben gewerkt.

Op strenge wijze werd den durf en den overmoed van de natiën bestraft. Hun aanvoorders zwaar veroordeeld en verbannen, en een bijkomend reglement van 12 Augustus 1700 — waarop voortaan de natiën ieder jaar den eed zouden afleggen — kortwiekte op gevoelige wijze de rechten van den derden stand. (14)

Alle verzet was gesmoord, de ambachten en neringen waren vernederd.

Te neer geslagen, zinden ze op wraak, hopen op gunstiger tijden.

Deze onlusten waren het voorspel van den op-

stand, waarbij Deken Anneessens op tragische wijze aan zijn einde zou komen.

II. — DE OPSTAND DER NATIEN

De politieke gebeurtenissen, die zich tot aan de slagen van Ramillies (1706) en Malplaquet (1709) hadden opgevolgd, schonken aan de Staten van Brabant nieuwe hoop en nieuw leven.

« En attendant les ordres du roi, schrijft Pirenne (15), ils se hâtaient de prendre en main le gouvernement du pays, heureux de s'arroger ainsi un pouvoir qu'ils n'avaient plus exercé depuis la révolution du XVIe siècle.

Dans la naïveté de leur provincialisme, ils semblaient s'imaginer que les alliés n'avaient combattu que pour le maintien de la Joyeuse Entrée. »

Het werkelijk contact met de Oostenrijksche regeering, reeds doordrongen van de begrippen der verlichting, zou hun spoedig en voorgoed ontnuchteren, en dat niettegenstaande de verplichting, aangegaan door Karel VI, bij het sluiten van het Barrièretractaat, de integriteit der Zuid-Nederlanden te eerbiedigen en de bestaande privileges te erkennen.

Misnoegd over de financieele lasten van het Barrièretractaat, gaf de stad Antwerpen in 1716 het teeken van het verzet der natiën, verzet dat naar Brussel zou overslaan.

Ten einde de kosten van den oorlog te dekken, bevond de regeering zich in de noodzakelijkheid ten titel van subsidie, de twintigste penningen aan te zuiveren voor 1714-15.

Antwerpen weigerde beslist hierin toe te stemmen en gaf als reden op: armoede en ellende.

Daar de reden gegrond voorkwam aan von Königsegg, den toenmaligen gevolgmachtigde minister, werd de stad Antwerpen kwijtschelding verleend.

In kennis gesteld van deze toegeving, volgde automatisch de weigering van de stad Brussel, zoodat von Königsegg zich ook hier verplicht zag toe te geven.

Aangemoedigd door deze eerste overwinning, dachten de Brusselsche ambachten en neringen, dat het uur gekomen was om weerwraak te nemen op de gebeurtenissen van 1700, die nog frisch in ieders geheugen lagen.

Markgraaf von Prié had ondertusschen von Königsegg opgevolgd als gevolgmachtigd minister van Prins Eugene van Savoie, goeverneur onzer gewesten.

Dadelijk voelde hij aan, dat de wrevelige houding der natiën verwickelingen na zich zou slepen, en ten einde zulks te voorkomen, was de eerste maatregel, waartoe hij besloot, de vernieuwing der gemeentelijke vertegenwoordiging.

Hij hoopte op ruimere zienswijze met nieuwe menschen.

Tusschen de nieuw-gekozenen verschijnt Anneessens op het podium, als dienende deken der Nikolaas-gilde.

Anneessens, die tot een der gegoede burgerstanden van Brussel behoorde, was een eenvoudig man, die om zijn minnelijken omgang de achting genoot van eenieder.

Door de ambten die hij had bekleed — de naam werd reeds vermeld in 1700 — en door zijn ambacht — meester schaliedekker en Spaansche leerstoelmaker — was hij in de gelegenheid geweest betrekkingen aan te knooien met personen uit alle standen. (16)

Ervaren in de keuren en vrijheden der gemeente, was Anneessens dikwijls de voorspraak geweest van het volk. Zijn wijsheid, zijn welsprekendheid, zijn onverschrokkenheid, zijn onbesproken handel en wandel, hadden hem boven al de andere boetmeesters (17) der natiën doen uitmunten, zoodat de invloed op zijn medeburgers zeer groot was. (18)

De publicatie van den «Luyster van Brabant», met de keuren en vrijheden van de natiën, had op Anneessens een zoo geweldigen invloed uitgeoetend, dat hij het zich tot een plicht als burger aanrekende den strijd aan te gaan voor de gemeentelijke vrijheden.

De «Luyster van Brabant» was zijn «Credopugno».

Geen wonder, dat onder de leiding van Anneessens de gisting in den derden stand, in plaats van te verminderen, verergerde.

Tot groote verbazing van Prié, bracht de vernieuwing van het derde Lid der stad grootere onrust.

Uitgenoodigd op 2 Juni 1717 tot het afleggen van den eed op het bijkomend reglement van 12 Augustus 1700, weigerden de nieuwgekozenen beslist.

Als reden gaven ze aan:

1° Dat het gegeven reglement nooit werd goedgekeurd door Karel II, koning van Spanje.

2° Dat het slechts werd toegepast tijdens het onwettig beheer van Filips V, en als nieuwigheid aanzien. (19)

3° Dat het slechts werd uitgevaardigd door den Raad van Brabant, in tegenstrijdigheid met een decreet van de Aartshertogen, die voor zich en hun opvolgers, hertogen en hertoginnen van Brabant, het recht hadden voorbehouden de innerlijke organisatie van de stad Brussel te wijzigen.

Deze motieven, voorzeker opgesteld na gemeenzaam overleg, lieten niet na, indruk te maken op de regeering, doch niet op Markgraaf von Prié, die doordrongen van de begrippen van absolutisme en, bijzonder jaloersch van zijn gezag, geen tegenspraak dulde.

« Les privilèges octroyés par les souverains, opi-

neerde hij, ne l'ont été que sous la condition de la fidélité des peuples. Ceux-ci doivent être déchus de leurs privilèges, du moment qu'ils n'accomplissent pas cette condition. » (20)

Met één slag poogde hij den weerstand der natiën te breken.

Daartoe bekwam hij van den soeverainen raad van Brabant (21) twee decreten: één van 11 Juni 1717, waarbij bevel werd gegeven den eed af te leggen op het reglement van 12 Augustus 1700, onder bedreiging van vervolging als naar rechte, en één van 24 Juli 1717, waarbij werd bepaald, « dat voor den teyt ende soo lange als by gebreck van prestatie van den eedt, in dese vermeld, het derde lidt deser stadt nyt en heeft geexsteert nocte en sal exteren, alle de resolutiën by de twee eerste leden genomen volle uytwerckingen moeten hebben al oft de selve by deliberatie ende toestemminge van de dry leden deser stadt souden genomen ende gesloten syn. »

In «mentae curiae» gehouden, op verzoek van den raad, tot 17 September 1717, werden inmiddels minnelijke pogingen aangewend om de dekens te overreden.

Niets echter kon baten: noch de aansporingen van den voorzitter van den Hoogen Raad van Mechelen, noch de tusschenkomst van den Aartsbischop van Mechelen, noch den wensch uitgedrukt door Prins Eugeen van Savoie, noch de bedreigingen of beloften van Prié, noch het bevel van den Keizer zelf.

De standvastigheid, de hardnekkigheid der dekens was zoo groot, dat de regeering zich genoodzaakt zag op alle punten toe te geven.

Met leede oogen moest Prié, die zich had uitgesproken voor afschaffing van het derde lid der stad, aanzien dat de dekens den ouden eed aflegden (26 Juni 1718) en dat de twee decreten van den Raad van Brabant werden vernietigd (19 Juli 1718).

Ongelukkiglijk voor de natiën, die niet nalieten tijdens de jaarlijksche kermis van de stad, hun overwinning op luisterrijke wijze te vieren, raakte de leiding der beweging uit hunne handen.

Het treuzelen en aarzelen van Prié ten overstaan van het heftig verzet der gilden — van Juni 1717 tot Juli 1718 — bracht de stad in rep en roer.

Gebruik makend van de verbittering, die bij de massa heerschte, ging het gepeupel aan het muiten, aangedikt door «het gespuis», «de fielen» en de bedelaars, die speciaal hiervoor naar de stad waren gekomen.

Bloedige botsingen hadden plaats en de tusschenkomst van Anneessens en burgerwachten kon niet verhinderen, dat talrijke huizen werden geplunderd

en vernield, o.m. het hotel van den Raad van Brabant en de Kanselary.

Deze uitpattingen gaven Prié de gelegenheid om in te grijpen en zijn wraak te koelen.

Een der oorzaken, die hem tot hiertoe weerhouden hadden geweld te gebruiken, was geweest het klein aantal soldaten, waarover hij beschikte.

Herhaaldelijk had hij den keizer om troepenversterking verzocht, doch door zijn oorlogen in het Oosten was deze in de onmogelijkheid geweest hierop in te gaan.

Thans was het oogenblik uiterst gunstig.

De Vrede van Passarowitch, dien een einde stelde aan den oorlog met de Turken, liet aan Karel VI toe, een deel van zijn troepen naar Brussel te sturen.

Hetgeen geschiedde.

Nauwelijks waren enkele regimenten in de stad aanwezig (begin 1719) of Prié deed de dekens verzamelen en gaf hun bevel, op straf van verbanning en verbeurd verklaring hunner goederen, den eed af te leggen op het reglement van 1700.

Zooals te verwachten was, weigerden deze formeel, om reden dat den eed, afgelegd op 26 Mei 1718, als goed en geldig diende aanzien.

Dit volstond voor Prié om op te treden.

Onmiddellijk gaf hij opdracht, de dekens aan te houden wegens hoogverraad.

Hij wilde er toe overgaan zonder eenige formaliteit, naar het voorbeeld van den keurvorst van Beieren in 1700, doch de staatsraad, waaraan hij dit bevelschrift voorlegde, raadde hem aan de voorgeschreven pleegvormen na te leven.

Een poorter kon immers niet worden aangehouden dan «op provisie van justitie», verleend door de rechtbank (ons aanhoudingsbevel), «provisie», die slechts werd toegestaan op een gemotiveerde beschuldiging.

Met de medehulp van burgemeester De Decker, wiens huis eveneens was geplunderd, werd in haast en in 't geheim een vooronderzoek ingesteld, dat leidde tot het inbeschuldiging stellen van de 9 boetmeesters der natiën (waaronder Anneessens) en van de 2 dekens. (22)

Slechts enkele getuigen werden gehoord en op 14 Maart 1719 werd verslag uitgebracht aan den Raad van Brabant, welke alleen bevoegd was om gevallen van hoogverraad te vonnissen en nog wel zonder beroep.

Terwijl «provisie» werd gevraagd en ten einde alle indiscretie te voorkomen, had de sluwe Prié, met de medehulp van militaire oversten, de voornaamste boetmeesters in een hinderlaag gelokt, (23) zoodat ze werden aangehouden alvorens zelfs de raadsheeren de vergadering van den Raad hadden verlaten.

Het feit, dat de eerste beschuldiging alleen handelde over de 9 boetmeesters der natiën, alsmede tegen twee dekens, Coppens en De Haeze, bewijst dat Prié het uitsluitend gemunt had op het bestaan der natiën, wier vernedering, ja, uitroeiing hij had gezworen. (24)

Pas later, op 14 Juni 1719, volgde een tweede akte van inbeschuldigingstelling ten laste van andere dekens en vooral van de plundersaars.

III. — HET POLITIEKE PROCES

Laten we even stilblijven bij het politieke proces van Anneessens en consoorten, waarin, zooals ten slotte in alle politiek processen, het «sine ira et studio» werd vergeten.

De toenmalige rechtspleging — die te Brussel in het Nederlandsch geschiedde — zette in met :

1. De akte van beschuldiging, opgesteld door den procureur-generaal, op wiens grondgebied, zooals even gezegd, het aanhoudingsbevel werd uitgevaardigd door den Raad.

2. Onmiddellijk daarna begon het onderzoek, dat bestond uit :

a) Het examen of de ondervraging van den beschuldigde, geleid door den jongsten raadsheer, aangesteld als commissaris en bijgestaan door een secretaris-griffier.

b) Het «Verbael» — ongeveer onze rechtspleging ter zitting, doch zonder openbaar karakter — dat omvatte : het verschijnen van den beschuldigde voor den raadsheer-commissaris met zijn griffier en in aanwezigheid van den openbaren aanklager.

Het gaf de gelegenheid aan den beschuldigde — desnoods bijgestaan door een advocaat — zijn middelen van verdediging voor te leggen, besluiten te nemen en zijn getuigen ten onlaste aan te duiden, met aangifte der feiten waarover ze dienden gehoord.

Het Openbaar Ministerie had recht op tegenspraak, zooals tevens ook de betichte, op de besluiten van den beschuldiger.

Incidenten werden beslecht door den raadsheer-commissaris of door den Raad, indien de commissaris zulks wenschte.

De griffier akteerde alles in zijn proces-verbaal.

c) Op het «Verbael» volgde het «Recollement» of verhoor van de getuigen ten laste en ten onlaste, verhoor dat niet in openbare zitting plaats greep, doch slecht in tegenwoordigheid van de personen aanwezig bij het «Verbael».

3. Op het verslag van den raadsheer-commissaris, voorgelegd aan den Raad, werd ten slotte het vonnis geveld, zonder dat het voorafgegaan werd door de openbare debatten, die op onze dagen door hun vinnigheid menige Assisenzaak beroemd maken.

Geen wonder, dat bij dergelijke procedure de invloeden zich gemakkelijk konden doen gelden en dat Markgraaf von Prié, die op onbarmhartige wijze de beschuldigten wilde treffen, alle middelen wist te gebruiken om tot zijn doel te geraken.

Ten einde het rechtsgeding te leiden, wist de minister zich vooral de lage medewerking te verzekeren van raadsheer Charlier, fiscaal officier — welke in vervanging van Procureur-Generaal de Hemptinne, wegens ziekte verontschuldigd (25) — gelast werd met de beschuldiging, en van raadsheer Duchenne (benoemd door toedoen van Prié), welke werd gelast met het «examen», het «Verbael» en het «Recollement».

Bijna dagelijks werd Charlier bij Prié aan huis ontboden, om er instructies te ontvangen (26) en op gepaste oogenblikken wist hij Duchenne te overtuigen, het geding in bepaalde richting te leiden en de andere raadsheeren te bewerken.

Daarbij bleef het niet. Ten einde elke verrassing uit te schakelen, werden alle raadsheeren van den Raad van Brabant gewikt en gewogen en deinsde Prié niet terug, de oudsten en meest onafhankelijken bij zich te roepen, om hen te wijzen op hetgeen de keizer van hen verlangde, en hen zoodanig te beïnvloeden, tot hij de verzekering had, dat ze zouden handelen als goede en trouwe dienaars van «Syne Keyserlycke ende Catholeycke Majesteyt». (27)

Terwijl Prié samen met zijn handlangers conspireerde, ging de vervolging tegen de beschuldigten haar gang.

Te beginnen met de akte van inbeschuldigingstelling, werd alles op sluwe wijze voorbereid om de dekens zwaar te treffen.

Zonder onderscheid werden ze op één lijn gesteld met de vijftien plundersaars, die werden vervolgd.

Met een behendige opzet worden in één en dezelfde uiteenzetting de feiten ten laste gelegd van de dekens, vermengd met de misdaden van het gepeupel, ten einde de rechters er toe te brengen de boetmeesters en de plundersaars aan éénzelfde verachting prijs te geven. (28)

«Ce factum, zegt A. Wauters (29), est rédigé avec un art infini, on y entremêle constamment les actes posés par les doyens et en particulier par Anneessens, et les scènes de violence et de pillage qui eurent lieu malgré eux; tout est disposé, coordonné pour transformer le principal accusé en un révolutionnaire.»

Met overtollige details wordt het plunderen beschreven, met zorg worden de vermoedens van schuld opgestapeld en gecommenteerd, doch met een ongeziene vaagheid wordt de verantwoordelijkheid van eenieder bepaald.

Het examen of de ondervraging neemt vier zittingen in beslag en duurt meer dan twintig uren.

Anneessens verdedigt zich dapper.

Op koene, besliste en duidelijke wijze wijst hij elke beschuldiging af en stelt zijn houding in het ware daglicht.

Met vastberadenheid tracht hij het sluwe opzet van Prié te ontmaskeren. De feiten worden tot hun juiste verhoudingen herleid, uitlatingen terug in hun kader geplaatst, valsche getuigenissen gebrandmerkt.

Onophoudend geeft hij blijk van een schrander doorzicht en meer dan eens van een groote belesenheid in zake privileges. (30)

De strijd is echter ongelijk.

Terwijl de legisten met hun geschoolde kennissen de wetten en decreten tegen hem uitpluizen, staat Anneessens, een man uit het volk, onmachtig en alleen met zijn geweten.

De bijstand van een advocaat wordt hem ontzegd op grond van het crimineel reglement van 9 Juli 1570 — dat «in materie van seditie en de geschende majesteyt» — alle verdediging ont-
nam (31)

Pen, inkt en papier, kostbare instrumenten die hem konden toelaten zijn gedachten te ordenen en een schriftelijke verdediging voor te dragen, worden hem door den Raad geweigerd.

Deze decreten van den Raad van Brabant waren voor Prié het bewijs, dat deze volkomen in zijn macht was, en dat, eens de Majesteitsschennis aangenomen, de onverbidde straf moet volgen. (32)

Het was hem echter niet genoeg de beschuldigen alle verdedigingsmiddelen te ontnemen, hij wilde meer.

Overtuigd van de welwillendheid van den Raad, deed hij een request indienen, strekkende tot het opleggen aan de beschuldigen van de «torture ofte scherpe examinatie»

Hierbij had von Prié vooral Anneessens op het oog, dien hij aanzag als de ziel van den opstand. Graag had hij hem aan de foltering onderworpen gezien, ten einde hem grootere bekentenissen af te dwingen.

De Raad schrikt terug. Durft het request noch aannemen, noch verwerpen, en verklaart het ten slotte overbodig voor wat betreft Anneessens, wiens z.g. bekentenissen volstonden om een zware veroordeeling na zich te slepen.

Deze weigering is voor Prié een groote ontgoocheling, en hij verduikt het niet.

Op 11 September 1719 schrijft hij: «Hetgeen mij vooral in dit geding, heeft tegengestoken, is, dat er in den Raad geen meerderheid werd verkregen om Anneessens te onderwerpen aan de scherpe examinatie, iets dat mij nauw aan het hart lag en

dat ik vooral warm had aanbevolen aan den fiscaal en aan den raadsheer-commissaris, ten einde hierdoor onthullingen te bekomen, niet alleen betreffende zijn medeplichtigen, maar tevens betreffende andere hooggeplaatste personen, die zonder twijfel in den opstand betrokken waren. (33)

Deze gedachte kwelt hem onophoudend.

Voor Prié staat het vast, dat Anneessens slechts de uitvoerder is van een groot complot, dat achter de schermen werd gesmeed tegen de Oostenrijksche regeering. (34)

Voor Prié is het een tweede editie van den oranje-strijd en daarom vreest hij, dat een onzichtbare hand Anneessens zou ter hulp komen en een onverwachte inmenging van hoogerhand zijn opzet zou verijdelen. (35)

Prié ontveinst zich niet, dat de publieke opinie tegen hem is.

Naarmate de verachting voor hem stijgt, voelt hij de sympathie voor de beschuldigen groeien.

Van op den kansel spreekt men voor hen ten beste.

De vrouwen der dekens richtten zich tot de Staten van Brabant en smeeken om tusschenkomst voor hun echtgenooten.

De natiën zelf doen een subliem en welsprekend beroep op den Keizer en pogen in een handig opgesteld verweerschrift de houding hunner dekens te rechtvaardigen.

Het Magistraat zelf waagt het de boetmeesters te verontschuldigen en zet, dat ze alleen zondigden aan overdreven ijver om hun voorrechten te verdedigen. (36)

Doch van Prié waakt: hij voorziet alles. Verijdelt elke poging om het lot der beschuldigen te verzachten en hun schuld te verminderen.

Een Pater Augustijn, die op Paaschzondag 1719 van op den kansel in Sinter Goedele protest had aangeteekend tegen de schandige handelwijze van het gerecht, wordt verbannen.

Aan andere priesters wordt op zijn aandringen door den Aartsbisschop het zwijgen opgelegd.

Voortdurend spant Prié zich in om de rechtspleging te bespoedigen, want de zaak verwekt groote opschudding in binnen- en buitenland (37)

Hij raadpleegt den Staatsraad nopens het aanwenden van een spoedproceduur, doch deze verzoekt hem om eerbiediging van de bestaande wetgeving en waarschuwt hem de gevoelens van den Raad in rechtsaangelegenheden niet te kwetsen. (38)

Dan maar de maatregelen genomen die in zijn macht liggen, met het oog de eindoplossing te bespoedigen.

Hij schaft het Pinksterverlof af voor de magistraten en verbiedt hen de stad te verlaten. (39)

Hij spoort Raadsheeren Chatlier en Duchesne aan

om alles in het werk te stellen, ten einde de rechtspleging geen vertraging te laten ondergaan.

Alle middelen zijn goed. Aan een medebeschildigde, deken Willems, belooft men de vrijlating, op voorwaarde Anneessens te bezwaren; deze pleegt verraad. (40)

Getuigen ten ontlaste worden verontrust en durven niet meer spreken. Deze, waarop Anneessens ten stelligste heeft gerekend, blijven stom.

Aan zijn lot overgelaten, laat Anneessens den moed niet zinken.

Waar men hem verwijt te hebben geweigerd den eed af te leggen op het reglement van 12 Augustus 1700, daar beroept hij zich te hebben gehandeld als mandataris van het natiëncorps en verklaart hij dat gansch het corps dient ter verantwoording geroepen.

Waar men hem ten laste legt de burgerwachten en «gilden» (41) te hebben doen samenroepen (25 Mei 1718) en daarna te hebben verklaard, dat de burgers de wapens niet zouden neerleggen vooraleer de dekens zouden zijn toegelaten tot den ouden eed, bewijst hij met getuigen, dat de stedelijke verweerkorpsen reeds waren samen geroepen door het Magistraat, vooraleer hij de vraag had gesteld, en bovendien dat deze samenroeping alleen bedoeld was om de onlusten te keer te gaan.

Geen enkele beschuldiging laat hij onbeantwoord. Punt voor punt weerlegt hij de valsche aantijgingen en als een refrein herhaalt hij, dat hij enkel en alleen de voorrechten en vrijheden der natiën heeft verdedigd. Dit argument is hem als een schild, waarachter hij zich verschanst.

Voorzeker, de onlusten waren onrechtstreeks het gevolg van de eindeloze debatten tusschen minister Prié en de natiën; doch één feit was klaar, Anneessens zelf was volkomen vreemd gebleven aan de uitspattingen van het janhagel.

Niettegenstaande zijn zestig-jarigen ouderdom had hij zelf de wapens genomen (42), was hij van huis tot huis geloopt om de gilde-broeders in 't gelid te brengen en het gepeupel te verjagen.

Uren had hij doorgebracht op de kanselarij, ten einde een nieuwen aanval te verijdelen.

Op ieder oogenblik had hij paraat gestaan om de oproermakers te verdrijven en het meest afdoende bewijs dat hij met hen niets gemeens had, was wel, dat hij door hen zelf werd bedreigd met de plundering van zijn huis. (43)

Zoozeer is Anneessens overtuigd van zijn onschuld en zoozeer is hij verzekerd slechts te hebben gehandeld volgens de wet en zijn geweten, dat hij met volle vertrouwen het vonnis van den Raad tegemoet ziet, dat voor hem niet anders zijn kan dan een vrijspraak.

De uitspraak van den Raad van Brabant zou hem echter weldra ontgoochelen.

Op 9 September — na een rechtspleging die gedurende meer dan 6 maanden en de beschuldigten en de openbare opinie in de grootste spanning had gehouden — werd Anneessens ter dood veroordeeld, samen met 7 plundersaars, terwijl tegen de andere dekens en plundersaars slechts de eeuwige verbanning werd uitgesproken.

De uitspraak brengt opschudding en verslagenheid onder het volk.

De natiën roeren zich, doch Prié bezet de straat met soldaten en hun onmacht wordt duidelijk.

Genadeverzoeken worden ingediend, doch afgewezen.

Anneessens zelf weigert genade te vragen.

Zijn houding dwingt de bewondering af van eenieder.

Onverschrokken gaat hij naar het schavot en op de plaats (44) waar vóór hem de graven van Egmont en Hoorn werden onthoofd, valt hij op 19 September 1719 als slachtoffer der gemeentelijke vrijheden.

De natiën, volledig verslagen, konden slechts weeklagen over het lot van hun leider, wiens bloed voor hen geen vruchten meer zou brengen.

Met Anneessens eindigde de hardnekkige strijd om de gemeentelijke vrijheid. De politiek van minister Prié zegevierde.

Met Anneessens sluit de bloedige reeks der poorters, die vielen als slachtoffer van hun gehechtheid aan de stedelijke keuren en vrijheden, en tusschen al de slachtoffers verwekte voorzeker Anneessens het meeste medelijden en verdiende hij de grootste sympathie.

De dood van Anneessens werd op ontroerende wijze verteld door Levae (45) en door Henne en Wauters. (46)

Een handschrift van een onbekend gebleven ooggetuige, dat door Kan. Muyltermans werd uitgegeven en gecommenteerd (47) en in het Fransch werd vertaald door Galesloot (48), geeft ons het volledig relaas der omstandigheden van de halsrechting, waaraan tot het laatste oogenblik niet werd geloofd. (49)

De tijd laat ons echter niet toe hierbij stil te blijven.

De tijdgenooten hebben Anneessens vereerd als een martelaar der vrijheid en als dusdanig werd hij ook begraven in de Kapelle-Kerk te Brussel, waar ter zijner nagedachtenis een gedenksteen werd opgericht, terwijl in talrijke rijmen en gedichten zijn heldenmoed werd verheerlijkt.

Het vonnis zelf werd op de meest scherpe wijze gecommenteerd.

Sommigen hebben het gestempeld als een «juri-

dische moord» (Levae), als een «grootte onrechtvaardigheid» (Henne en Wauters), terwijl door anderen de straf onverdiend werd genoemd (Wauters A.) en Anneessens werd aanzijn als een slachtoffer van den willekeur van von Prié.

Slechts één stem verhief zich om de uitspraak van den Raad van Brabant te noemen een daad van rechtvaardigheid en moed. (50)

Hoe men over deze zaak ook moge oordeelen, met Lacomblé, die al de stukken van den bundel heeft bestudeerd, zijn wij geneigd te zeggen, dat de Raad van Brabant, door zijn uitspraak, noch een daad van rechtvaardigheid, noch een daad van moed heeft gesteld.

«Céder aux instances du pouvoir pour frapper un simple citoyen, prisonnier, sans appui désormais comme sans défense, alors qu'une véritable armée occupait la ville, prête à réprimer violemment toute protestation: qui donc verra là un acte de courage?» vraagt Lacomblé. (51)

Het was ook geen daad van rechtvaardigheid!

Het eenige feit der betichting, in het vonnis opgenomen, dat na ernstig onderzoek kon worden weerhouden, namelijk dat de dekens met geweld en onder bedreiging van onlusten, de vernietiging hadden afgedwongen van de decreten van den Raad van Brabant, werd achteraf door Minister Prié zelf gelogenstraff en in strijd met de waarheid verklaard. (52)

De uitspraak van den Raad van Brabant kan slechts uitgelegd door de drukking van de regeering en door het verzet, dat heel natuurlijk ontstaan was in den schoot van den Raad zelf.

Het bijkomend reglement van 1700 (53) en de decreten van 1717, waren zijn werk geweest en door het plunderen van zijn hotel en van de kanselarij, werd de Raad rechtstreeks in de zaak betrokken.

Het was, zonder meer, een politieke uitspraak.

Waarom werd Anneessens *alleen* ter dood veroordeeld? — Omdat men hem aanzag als de oorzaak van de beweging. Prié zelf geeft trouwens de uitleg.

Bij aldien hij den dood had gewenscht van al de beschuldigten, over de veroordeeling van Anneessens was hij gansch tevreden.

«Anneessens, schrijf hij, was ontegensprekelijk de bezieler van de onlusten; hij was het die gansch de samenzwering had geleid.

Zeer belezen en half ontwikkeld, bezat hij verwaandheid en hoogmoed genoeg om zich in te beelden, dat hij bij machte zou zijn geweest het volk dezer stad naar zijn inzichten te leiden en het hoofd te bieden aan de regeering, onder voorwendsel de privilegies te behouden.

Hij had zich aangesteld als een orakel en bracht ten slotte door zijn redevoeringen eerst zijn natie

en daarna de anderen op een dwaalspoor.» (Brief van 11 September 1719. — Gachard. Op. Cit. D. II, blz. 164.)

IV. — ANNEESSENS EN DE OPSTAND IN HET KADER DER GESCHIEDENIS

Dit brengt er ons toe, als slot dezer uiteenzetting, de ware beteekenis toe te lichten van den opstand van 1718.

Talrijke historici hebben dezen opstand bestudeerd en behandeld.

Velen echter hebben zich vergist nopens hun oorzaken, hun karakter en hun draagwijdte, alleen omdat ze meer gestalte wilden geven aan den leider van den opstand.

Men heeft het verzet van het Brusselsche volk willen uitleggen als een reactie tegen de geweldige subsidies, die werden gevraagd tijdens de regeering van Markgraaf von Prié, ja, als een algemeene verontwaardiging tegen het Barrièretractaat.

Men heeft den Brusselschen opstand van 1718 willen vergelijken met de omwentelingen van 1576, 1789 en 1830, en Anneessens willen op één lijn stellen met Jacob van Artevelde en Willem van Oranje.

Het past echter aan deze troebelen van 1718 hun waar karakter terug te schenken, en aan de figuur Anneessens, zonder daarom zijn sterke moreele persoonlijkheid te willen verminderen, haar juiste beteekenis te geven.

Het valt niet te ontkennen, het Barrièretractaat (54) met zijn zware financieele lasten, alsook de impopulariteit van von Prié, waren niet zonder invloed geweest op het verzet der natiën.

Nochtans dienen zij slechts aanzien als occasioneele, onrechtstreeksche oorzaken, zooals bij het begin dezer voordracht werd uiteengezet.

Nooit echter werd door de natiën hierover gerept en alleszins werd na de kwijtschelding der subsidies door van Königsegg over het Barrièretractaat niet meer gesproken.

De opstand was ook geen verzet van het volk tegen het Oostenrijksch bewind, zooals door Franschgezinden werd beweerd.

Het hopeloos particularisme onzer provinciën en gewesten legt uit, dat er op dat oogenblik van dergelijke bewegingen geen spraak kon zijn. (55)

Wanneer men van dichtbij de gebeurtenissen onderzoekt, dan moet men vaststellen, dat de ware oorzaak van den lokalen opstand niet verder dient gezocht dan in een laattijdig, anachronistisch verzet van de natie tegen een regiem, dat op andere grondvesten werd gebouwd dan op de traditie.

De Anneessens-opstand maakt geen uitzondering op de reeks lokale troebelen, die door den politieken strijd om het privilegie werden uitgelokt.

De Anneessens-opstand was de laatste poging van den hopeloozen strijd voor de gemeentelijke vrijheden.

Anneessens zelf was er de man niet naar om een groote beweging te leiden.

Anneessens behoorde niet tot het soort menschen dat men leiders noemt en die op gepaste oogenblikken vooruit treden om gebeurtenissen te beheerschen en het lot van een volk in handen te nemen.

Anneessens bezat niet de wijsheid en de klare blik van een Jacob van Artevelde, noch de persoonlijkheid en de scheppende stuwingskracht van een Oranje.

Anneessens was een man, die de gebeurtenissen van 1718 veeleer heeft gevolgd dan geleid en die ten slotte het droevige slachtoffer is geworden van een ongelukkig samenloop van omstandigheden.

Niemand was minder revolutionnair en minder geweldig dan deze eenvoudige fabrikant van stoelel-meester schaliedekker, voorbeeldig huisvader, cerzaam en geëerd burger, deken zijner natie en meester van de Kerkfabriek van St Jan Hospitaal.

Alleen de overtuiging, bij het lezen van den «Luyster van Brabant» opgedaan, dat het een heilig recht was, de vrijheden en rechten der Gemeente te verdedigen, deed hem de leiding nemen van het verzet, zonder dat hij zich bewust was waarheen dit leiden zou.

Hij beseftte niet dat de zaak, waarvoor hij optrad, onwederroepelijk verloren was.

Hij beseftte niet, dat de strijd om het privilege hopeloos was geworden, omdat men in werkelijkheid niet meer streed tegen een Prins, maar tegen een maatschappij, waarin voor de natiën geen plaats meer was.

In hopeloos exclusivisme vervallen, kon men de natiën niet meer aanzien als de vertegenwoordigers der democratie, zooals dat wél het geval geweest was in de middeleeuwen.

«De economische beweging had zich al lang buiten de gilden om voortgezet en deze omvatten slechts nog een bevoorrecht stand van handwerklieden en kleine bedrijven, die zich van kapitaliseering en proletariseering hadden weten te vrijwaren.

»De stadsheeren maakten trouwens gemeene zaak met de regeering, als het er om ging de laatste resten der oude Brabantsche democratie te fnuiken.» (56)

Was Anneessens voor zijn medeburgers :

« Een man die was begaeft,
Als Cicero in 't spreken,
en van een groot verstand
bij Salomon geleken,
Ja die een bibliotheek
had in zeyn eigen hoofd. » (57)

In het kader der geschiedenis bekeken, kan hij

bezwaarlijk worden aanzien als leider van gedachten.

Anneessens' blik ging slechts tot aan de muren van de stad Brussel en binnen deze muren dient ook zijn beteekenis beperkt te worden.

Alleen de naiviteit, waarmede hij den «Luyster van Brabant» niet slechts als een brok geschiedenis aanzag, was oorzaak van zijn martelaarschap.

Markgraaf von Prié en zijn handlangers hadden hem wel verheven tot leider eener groote samenzwering, die de Zuidelijke Nederlanden wilde loschuren van Oostenrijk, doch uitsluitend en alleen om hem zwaar te kunnen straffen.

Er was een tijd, dat was in de middeleeuwen, dat de gilden samenvlooden en door de straten togen met vaan en slaande trom... Toen waren ze machtig, schoon en fier.

Dat hunne hoofden verdragen sloten met Koning en met Prins voor 't heil van land en volk. Toen was Vlaanderen staatkundig groot en economisch sterk. Er was een tijd — die tijd was lang voorbij — dat de Steden tegen den Prins konden opstaan als tegen huns gelijken, en toen stierven hun leiders, de Sneyssen's, den geweldigen dood. (58)

Dat was de tijd, dat de gilden hun banieren sierden met de namen: Groeninghe, Kassel, Beverhoutsveld, Roozebeke, Gaver, als zooveel bloedige getuigen van moed en opofferingsgeest.

Van het oogenblik echter dat de centrale staat zegevierde en zijn groeiende macht de wanhopige pogingen van de naties tot een zekere en onvermijdelijke nederlaag doemden, bracht men het gerecht in werking om onder beschuldiging van majesteitsschennis of hoogverraad de hoofden der tegenstrevers te doen vallen.

Van dan af werden de leiders van de Gemeentelijke vrijheden in hun strijd met de centrale machten nog slechts aanzien als samenzweerders en ruststoorders der openbare veiligheid, en een regelmatige rechtbank veroordeelde ze als gewone misdadigers.

Dit niet te hebben ingezien, was voor Anneessens een tekortkoming, die hij met zijn leven moest bekoopen.

(1) Mignet : «Introduction aux documents sur la Succession d'Espagne».

(2) Van Ruckelingen L. : «Geschiedenis der Oostenrijksche Nederlanden», blz 63.

Pirene : «Histoire de Belgique», T V, blz 60; blz 117
De Neny : «Mémoires historiques et politiques», blz 124, T I

(3) Henne en Wauters, D. II, blz 149 «Histoire de Bruxelles».

(4) De Staten-Generaal werden 3 maal samen geroepen in den loop der eeuw.

(5) Zie o.m. Geyl : «Geschiedenis van de Nederlandsche Stam», D. II, blz 433.

Gachard : «Troubles sous Charles VI», D. I, Inleiding

Poulet E.: «Histoire de la Politique interne de la Belgique», blz. 620 en vlg.

Pycke L.: «Etat de la législation et des Tribunaux, ou cours de Justice dans les Pays-Bas Austrichiens», Inleiding. — Bruxelles 1824.

(6) Hun symbolen treft men aan op den Grooten Zavel.

(7) Henne en Wauters: «Histoire de Bruxelles», D. II, blz. 24 tot 154 en vlg.

(8) Pirenne: «Les anciennes democraties des Pays-Bas», blz. 290 en vlg.

(9) Zie Geyl: Op. Cit. D. I, blz. 382.

(10) De Gerlache: «Essais sur les grandes époques de notre Histoire».

(11) De regeering nam dikwijls haar toevlucht tot de «Vervanghenisse», d.i. een beslissing waarbij de toestemming van den derden stand werd aanzien als gegeven, wanneer de overige standen hadden toegestemd

Het reglement van 12 Augustus 1700 besliste, dat de toestemming van den derden stand volledig was, indien de twee eerste leden toestemden met 4 natiën of 1 lid met 5 natiën. (Gachard: Op. Cit., Inleiding, LXXXIII).

(12) Den Luyster en de glorie van het Hertogdom van Brabant, herstelt door de genealogique beschrijvinge van desselfs souveryne princen ende door het ontdekken van den schat der privilegien, enz., der Stadt Brussel, opgedraghen aan den Koningh door de negen natiën, makende het derde lid der selver, in folio.

(13) Henne en Wauters: D. II, blz. 162.

Galeslout: «Troubles de Bruxelles de 1698 à 1699. — Annales de l'Acad. d'Archéologie d'Anvers». D. XXVI, blz. 5 en vlg.

(14) Dit reglement vindt men in de «Placcaerten van Brabant», D. VI, blz. 83.

(15) «Histoire de Belgique», D. VI, blz. 111.

(16) A. Wauters: «Biographie Nationale», Ve Anneessens.

(17) De boetmeester was het lid der natie, dat gelast was met het opleggen van boete aan de leden, wegens overtreding van het reglement.

De boetmeester voerde het woord in naam der natie, wanneer zij zich richtte tot het magistraat of tot den Kanselier van Brabant. (Gachard: Op. Cit., Inleiding.)

(18) Van Ruckelingen: Op. Cit., blz. 73.

(19) De dekenen hadden den eed afgelegd onder Filips de Ve in 1703-1704 en ook tijdens de bezetting der bondgenooten in 1707-1711 en 1713.

(20) Brief van Prins Eugeen van 25 Juli 1718. (Gachard: «Doc. inédits», D. I, blz. 23.)

(21) Krachtens de «Blyde Inkomst» had de Raad van Brabant het recht de conflicten te beslechten tusschen den Prins en de natiën.

Pycke L.: Op. Cit. Inleiding IX

(22) De briefwisseling van Prié met Prins Eugeen geeft ons nopens dit optreden van Prié kostbare bijzonderheden. (Zie Gachard: Op. Cit., D. I.)

(23) Anneessens en deken De Haeze werden aangehouden ten huize van Kolonel Falck, waar ze, zoogezegd, voor werkaangelegenheden werden ontboden.

(24) Op 25 Juli 1718 had hij geschreven aan Prins Eugeen: «Je suis entièrement d'avis, qu'il est de toute nécessité, de procéder à un châtement rigoureux et exemplaire des coupables. Le conseil de Brabant devrait bannir à perpétuité, avec confiscation de leurs biens, tous les doyens élus lors du dernier changement de magistrat. Je considère, comme un parti plein de modération à adopter, la suppression totale du corps des nations, ainsi que du large conseil, qui est à moitié composé d'individus tirés de la moindre bourgeoisie.»

Gachard: Op. Cit., D. I, blz. 307.

(25) Naar alle waarschijnlijkheid slechts een diplomatische ziekte. Zie hierover brieven van Prié van 9 Maart 1719

— Gachard: Op. Cit., D. II, blz. 33 — en van 20 Maart 1719 — id., blz. 53.

(26) Brief van 13 April (Gachard: Op. Cit., D. II, blz. 57.)

(27) Galeslout: Op. Cit., Inleiding XXIX en vlg.

(28) Zie: M. Lacomble: «Le Procès Anneessens», Journal des Trib., 27 Oct. 1889.

(29) Ve Anneessens, «Biographie Nationale».

(30) Zie de stukken van het proces, uitgegeven door Galeslout: «Le procès Anneessens», II Deelen, Brussel 1862.

(31) Nochtans, er was een decreet van Markgraaf van Grana, van 18 Juli 1685, dat aan alle misdadigers het recht gaf een raadsman te hebben.

(32) Prié liet niet na zijn vreugde hierover kenbaar te maken. Zie brief van 26 Juni 1719. (Gachard: Op. Cit., D. II, blz. 107.)

(33) Brief aan Markgraaf van Rialp, secretaris bij het Keizerlijke Hof te Weenen. (Gachard: Op. Cit., D. II, blz. 161.)

(34) Er bestond immers op dat oogenblik nog een overblijfsel van de partij der anjevynen, aanhangers van Filip V, in tegenstelling met de Carabiniers, aanhangers van Karel VI.

(35) Brief van 8 Juni 1719. Ibid. blz. 102.

(36) Gachard: Op. Cit., D. II, blz. 408.

(37) Alle bladen van dien tijd volgen met aandacht het proces-verbaal. (Gachard: D. II, blz. 41 en vlg.)

(38) Gachard: Op. Cit., D. II, blz. 69.

(39) Brief aan den Raad, van Juli 1719 (Gachard, ibid.)

(40) Galeslout: Op. Cit., Inleiding LXIX.

(41) Voor hun samenstelling, -zie Gachard: Op. Cit., Inleiding CII.

(42) De boetmeesters, leden der gilden, waren van den dienstplicht ontslagen. (Gachard: Op. Cit., ibid.)

(43) Galeslout: Op. Cit., Inleiding, en de verklaringen van deken Coppens, getuigen Cottart, de Kerckhove en Demol.

(44) Voor het Broodhuis op de Groote Markt te Brussel.

(45) «Revue de Bruxelles», October 1837.

(46) Henne en Wauters: «Histoire de Bruxelles», D. II.

(47) «Histoire van Sieur Anneessens», Verslagen der K. VI Acad., 1922, blz. 197.

(48) Galeslout: Op. Cit., D. I, Aanhangsel.

(49) Vergelijk het verbaal van M. Verhulst in zijn «Précis historique de troubles de Bruxelles, en 1718», Bruxelles 1832, in. 18.

(50) Procureur-generaal de Bavay, Mercuriaal van 15 October 1849.

(51) «Journal des Tribunaux», 1889, N° 658.

(52) Wanneer na de terechtstelling van Anneessens, Prié voor het eerst kennis nam van den tekst van het vonnis, teekende hij verzet aan tegen deze bewering. Hij drong zelfs aan op wijziging van den tekst en daar hij zulks niet verkreeg, verbood hij alle publicatie. (Gachard: Op. Cit., D. II, blz. 278. — Ook Henne en Wauters, en Lacomble.)

(53) De Raad van Brabant kwam tusschen in het opmaken van de ordonnatiën. Geen enkel edikt of ordonnantie had kracht van wet, tenzij nadat de Raad van Brabant deze had onderzocht en goedgekeurd en ze voorzien waren van het handteeken van den Kanselier en den zegel der provincie (Pycke: Op. Cit., Inleiding IX.)

(54) Poulet E.: «Histoire politique interne», blz. 620.

Gachard: «Histoire des Troubles sous Charles VI», blz. 445-446.

Pirenne: «Histoire de Belgique», D. V, blz. 178.

(55) Gachard: «Doc. inéd.», D. I, Inleiding LXLIII.

(56) Geyl: Op. Cit., II, blz. 17.

(57) Rymdicht over de droeve doot van Sieur Anneessens. (Zie Kan. Muyltermans: Verslagen der Koninklijke VI. Academie, 1922.)

(58) Pirenne: Op. Cit., D. V, blz. 188.